

ДІАГНОСТИКА ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ТА МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ 5–6 РОКІВ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Марія Пальчук¹

<https://orcid.org/0000-0003-2774-1960>

Надія Гулюк²

<https://orcid.org/0009-0006-9067-3330>

¹⁻² Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

кореспондент-автор – М. Пальчук: mpalchuk@uni-sport.edu.ua

doi: 10.32626/2309-8082.2024-29(1).21-27

Фізична підготовленість дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення, які навчаються в закладах дошкільної освіти є предметом пильної уваги значної кількості науковців та практиків. В сучасних реаліях (повномасштабне вторгнення, психологічні та соціальні проблеми, пандемія та пов'язані із нею соціальні обмеження) розгляд даної проблеми серед дітей дошкільного віку з порушенням мовлення є особливо актуальним, оскільки належний рівень фізичної підготовленості дітей з означеною нозологією є передумовою успішної навчальної діяльності в майбутньому. *Мета дослідження* полягає у визначенні фізичної підготовленості та особливостей дітей 5-6 років з порушення мовленнєвого розвитку. *Методи дослідження* теоретичний аналіз та узагальнення наукової літератури, педагогічне спостереження, методи математичної статистики. *Результати*. До експерименту було залучено 60 дітей віком 5 та 6 років з порушенням мовлення, які навчаються в закладах дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 652, № 779, № 270 Дарницького району м. Києва. Згідно з отриманими даними, фізична підготовленість дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення є незадовільною. Встановлено, що 52 % дітей з порушенням мовлення притаманний низький рівень швидкості рухів кисті, у 63 % дошкільників виявлено низький рівень швидкості стрибків на місці, а 68 % – низький рівень точності влучання предмета в ціль. Стрибок у довжину з місця змогли виконати 29 % дошкільнят, результат яких оцінено як середній, а більшості (54 %) з них притаманний низький рівень. Рівень розвитку гнучкості 57 % дітей дошкільного віку з порушенням мовлення відповідає середньому рівню.

Отримані в процесі оцінки зорово-рухової координації та сенсомоторного розвитку дітей з порушенням мовлення дані характеризуються низькими показниками. *Висновки*. Відтак, вимагають перегляду застосовувані засоби, методи та форми організації занять фізичним вихованням дітей з особливими освітніми потребами з метою забезпечити його якості.

Ключові слова: порушення мовленнєвого розвитку, фізичні якості, старший дошкільний вік, ефективність фізичної підготовленості, підготовка до школи.

Mariia Palchuk, Nadiia Huliuk. Diagnostics of physical preparedness and speech of 5-6-year-old children with speech development disorders in the educational process in preschool education institutions

Abstract. The physical preparedness of older preschool children with speech impairment enrolled in preschool education institutions is the subject of close attention of a significant number of scientists and practitioners. In modern realities (full-scale invasion, psychological and social problems, pandemic and associated social restrictions), consideration of this problem among preschool children with speech impairment is especially relevant, as an appropriate level of physical fitness of children with the specified nosology is a prerequisite for successful educational activities in the future. *The purpose* of the study consists in determining the physical readiness and peculiarities of children aged 5-6 years with impaired speech development. *Research methods:* theoretical analysis and generalization of scientific literature, pedagogical observation, methods of mathematical statistics. *Results.* The experiment involved 60 children aged 5 and 6 with a speech disorder, who study in preschool education institutions (nursery-kindergartens) of the combined type № 652, № 779, № 270 Darnytsky district of Kyiv. According to the received data, the physical fitness of older preschool children with speech disorders is unsatisfactory. It was established that 52 % of children with speech impairment have a low level of hand movements of speed, 63 % of preschoolers have a low level of jumping speed on the spot, and 68 % have a low level of accuracy of hitting the target. 29 % of preschoolers were able to perform a long jump from a standing position, whose result was assessed as average, and the majority (54 %) 3 of them had a low level. The level of flexibility development: 57 % of preschool children with speech impairment corresponds to the average level. The data obtained in the process of assessment of visual-motor coordination and sensorimotor development of children with speech disorders are characterized by low indicators. *Conclusions.* Therefore, the used means, methods and forms of organization of physical education of children with special educational needs are required to be reviewed in order to ensure its quality.

Keywords: speech impairment, physical qualities, older preschool age, effectiveness of physical preparedness, preparation for school.

Вступ

Останніми роками, згідно з статистичними даними, в Україні зростає кількість дошкільнят з порушенням мовленнєвого розвитку [5]. Старший дошкільний вік є надзвичайно чутливим (сенситивним) періодом в усіх аспектах розвитку дитини: фізичному, психічному, інтелектуальному [13]. Відтак, діти старшого дошкільного віку з порушенням мовлення потребують підвищеної уваги фахівців з фізичного виховання в ЗДО та логопедів. Рухова активність є основою правильного режиму дня в закладах дошкільної освіти. Особливе значення в освітньому процесі займає оптимальна

рухова активність, що спрямована на зміцнення, формування та збереження здоров'я, фізичного і психічного розвитку, покращення самопочуття та настрою [8]. Автори А. Макарова [10], В. Стіксад, Н. Джонсон [16] в своїх роботах виділяють гру, як особливий засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Використовуючи мовлення у грі дитина проявляє активність, відчуває свободу розвитку сюжету, бере на себе відповідальність та вчиться уявляти наслідки своєї ініціативи. Гра має вирішальне значення для розвитку у дітей здорового функціонування відділів головного мозку.

Ігри допомагають дітям з порушенням мовлення опанувати навколишнє середовище та розвивати свій мозочок за допомогою фізичних вправ. Завдяки дидактичним іграм у старших дошкільників розвивається мовлення. В ігровій діяльності діти виражають та супроводжують власні дії словом, вони відчують та передають власні думки та почуття. В рухливих іграх вони відчують свободу до таких дій, як: віршований супровід гри, взаємодіють зі своїми однолітками, спілкуються з ними утворюючи ігровий діалог, у дітей є можливість відтворити фразу або слово чи текст [3].

Ученими К. Крутій, А. Богуш, В. Тарасун, М. Фомічова та іншими встановлено, що мовлення дітей в лексико-граматичному плані формується до шести років [17]. Крім того з ними погоджуються і закордонні дослідники А. Young, Т. Bardell, І. Solstrand, J. Beitchman, L. Archibald, L. Douglas, які довели, що діти старшого дошкільного віку з порушенням мовлення, мають «більше шансів» зіштовхнутись у майбутньому з проблемами в освітньому процесі [20; 23], серед яких найбільш розповсюдженими є неправильна письмова мова, погане читання, самотність, проблеми у спілкуванні всі ці чинники утворюють певну дисгармонію у дітей, що призводить до невпевненості в собі та внутрішньої замкнутості [6; 7].

Зважаючи на виклики сьогодення, в Україні вимагають від фахівців галузі дошкільної освіти досконало володіти міждисциплінарними знаннями, що визначають ефективність психолого-педагогічної підтримки дітям з порушенням мовленнєвого розвитку [11].

Матеріали та методи дослідження

Мета полягає у виявленні фізичної підготовленості та особливостей мовлення дітей 5-6 років з порушенням мовленнєвого розвитку. З метою ґрунтовного аналізу досліджуваної проблеми було здійснено науковий пошук серед таких баз даних, як: Scopus, Web of Science, а також проаналізовано матеріали офіційної електронної платформи Google Академія. У ході дослідження було використано наступні методи: теоретичний аналіз літературних джерел та узагальнення

наукової інформації, педагогічні методи дослідження (спостереження, тестування, констатувальний експеримент), методи математичної статистики. Емпіричні дані оброблялись з використанням комп'ютерної програми «Excel». Метою педагогічного спостереження було ознайомлення з особливостями організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, зокрема процесу фізичного виховання.

Тестування застосовувалось для визначення рівня фізичної підготовленості дітей 5-6 років та особливостей їхнього мовлення. Дослідження проводилось на основі використання наступних тестів: швидкість стрибків на місці та швидкість рухів кисті, точність влучання предмета в ціль, нахил тулуба із зімкнутої стійки стоячи на лаві, стрибок у довжину з місця [4].

За допомогою тесту Керна – Йерасика визначали особливості сенсомоторного розвитку, дрібну моторику та зорово-рухову координацію. Тест складався з трьох блоків:

- малювання чоловічої фігурки по пам'яті;
- копіювання слів, написаних прописними буквами;
- змалювання фраз [14].

Дослідження проводилось у закладі дошкільної освіти (ЗДО) комбінованого типу № 270, № 652, № 779 Дарницького району в місті Києві. Про участь дітей в дослідженні було проінформовано батьків, які надали письмову згоду. Всього до дослідження було залучено 60 дітей 5-6 років, які відвідують спеціальні та логопедичні групи в закладах дошкільної освіти.

Результати дослідження

В процесі дослідження було здійснено оцінку фізичної підготовленості дітей дошкільного віку 5-6 років з порушенням мовлення.

Для дослідження швидкісних здібностей дошкільнят було використано тести стрибки на місці та швидкість рухів кисті. Згідно з отриманими в процесі дослідження даними, середні показники мають 37 % дітей, які виконали стрибки на місці поштовхом обох ніг за 5 секунд, а 63 % дошкільнят з порушенням мовлення мають низькі показники (рис. 1).

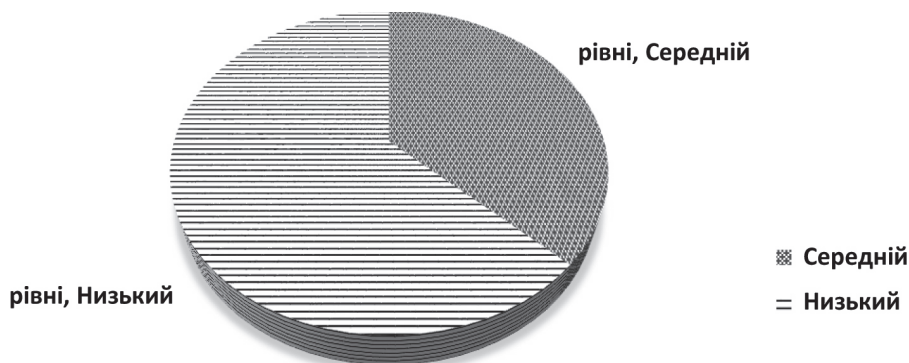

Рис. 1 Результати тестування стрибків на місці за 5 секунд у дітей 5-6 років з порушенням мовлення (n=60)

Результати виконання частоти рухів кисті рук за 5 с засвідчили, що низький рівень мають 52 % дітей, середній рівень показників частоти рухів кисті рук

мають 46 % і лише 2 % дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення мають високий рівень виконання зазначеного завдання (рис. 2).

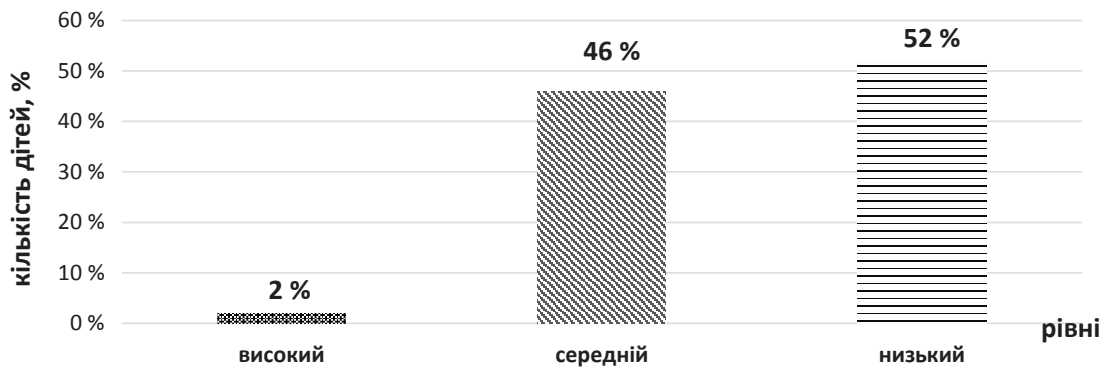

Рис. 2 Результати тестування частоти рухів кисті у дітей 5-6 років з порушенням мовлення (n=60)

Результати точності влучання предмета в ціль у дошкільнят 5-6 років з порушенням мовлення свід-

чать про те, що 68 % дітей мають низький рівень, 30 % дітей – середній і лише 2 % – високий рівень (рис. 3).

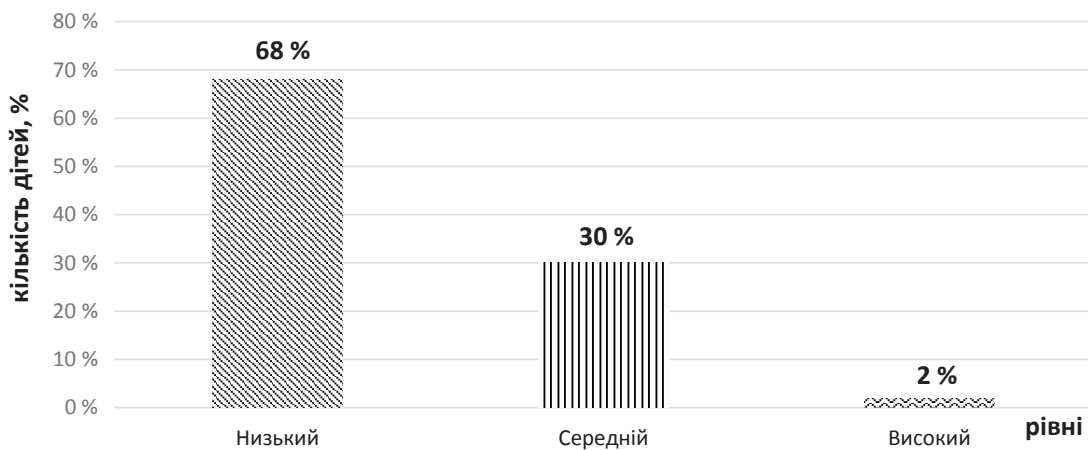

Рис. 3 Результати тестування спритності дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення (n=60)

Аналіз результатів виконання стрибка у довжину з місця дозволив становити, що високий рівень мають 17 % дітей, середній – 29 %. Для переважної більшості

дошкільнят з порушенням мовлення (54 %) характерний низький рівень розвитку спритності (рис. 4).

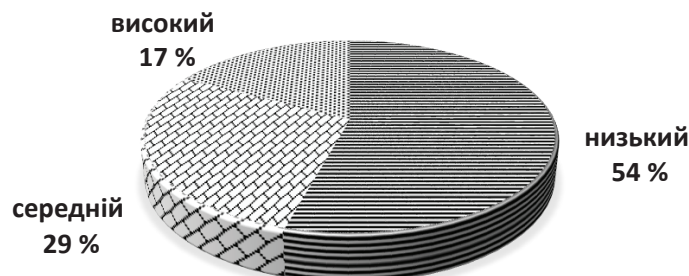

Рис. 4 Результати тесту стрибок у довжину з місця дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення (n=60)

Результати виконання тесту нахил з положення стоячи на лаві засвідчили, що 57 % дошкільнят з порушенням мовлення мають середній рівень розвитку гнучкості, 25 % – високий і лише 18 % – низький. Отримані

нами в процесі дослідження дані засвідчили достатньо високі показники розвитку гнучкості дошкільнят, що імовірно пов'язано з природними особливостями розвитку зазначеної фізичної якості (рис. 5).

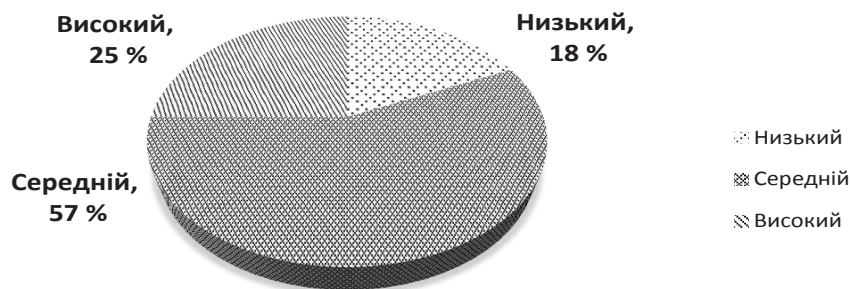

Рис. 5 Результати тесту нахил з положення стоячи на лаві дітей 5-6 років з порушенням мовлення (n=60)

Тест шкільної зрілості Керна – Йерасика використовували з метою визначення дрібної моторики, стану сенсомоторного розвитку та зорово-рухової координації дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовленнєвого розвитку. Аналізуючи

результати вище зазначеного тесту було встановлено, що високий рівень мають лише 2 % дітей, достатній – 17 %, а більшості – 81 % дошкільнят з порушенням мовлення притаманний низький рівень готовності до школи (рис. 6).

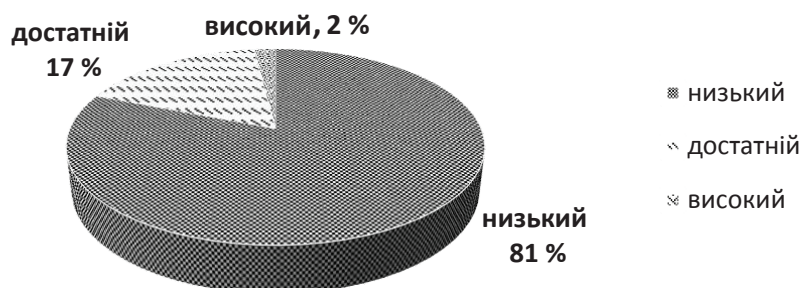

Рис. 6 Результати дослідження стану сенсомоторного розвитку, дрібної моторики й зорово-рухової координації дітей 5-6 років з порушенням мовлення (n=60)

Дискусія

Результати дослідження В. Кривошеїної [9] свідчать про те, що дітям старшого дошкільного віку складно включатись в освітній процес та координувати дію паралельно з такими аналізаторами, як: моторна, просторова, зорова. Авторка доводить, що показники рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості дітей 5-6 років з порушенням мовлення значно нижчі, у порівнянні з дітьми, які не мають мовленнєвих порушень. Також з цією думкою згодні й автори, які в своїй роботі виявили тісний взаємозв'язок між розвитком рухової сфери та порушенням мовлення, що в свою чергу має вагомий вплив на розробку методичних рекомендацій щодо рухової сфери у дітей з загальним недорозвитком мовлення [18].

У дослідження М. Fauziddin, М. Mufarizuddi [22] наголошується на тому, що гра – це засіб навчання, який найкраще підходить для освітнього процесу в дитинстві, а гра в плескання – це один із видів гри, що використовується в закладах дошкільної освіти.

Дослідження Н. Пангелової, Т. Круцевич доводять, що рухова активність дошкільнят опосередковано впливає на розвиток мовлення і комунікативні навички. Під час виконання рухових дій у дітей зміцнюється ротовий апарат для артикуляції, формується вміння

контролювати своє мовлення та покращувати фонематичний слух. Важливим аспектом є супровід рухів різноманітними мовленнєвими матеріалами, який має низку переваг: мовлення ритмізується рухами та стає емоційним і чітким [12]. Сьогодні актуалізовано питання організації процесу фізичного виховання для дітей з порушенням мовлення в зв'язку з відсутністю розроблених програм. Б. Буховець, Г. Дишель, С. Романенко [1] стверджують, що окреслена проблема зумовлена відсутністю досліджень, спрямованих на оцінку рухової функції дошкільнят з порушенням мовлення.

Результати власного дослідження та дані А. Руденко, К. Дуднік [15], отримані в процесі визначення загального рівня психічного розвитку з допомогою тесту Керна – Йерасика, свідчать про те, що більшість дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення мають низький рівень готовності до школи. Результати дослідників свідчать про те, що високий рівень готовності до освітнього процесу демонструють лише 14 % дітей дошкільного віку, середній – 32 %, а для переважної більшості (54 %) характерним є низький рівень.

Фахівці зазначають, що діти з порушенням мовлення мають недоліки у спілкуванні з оточуючими, міжособистісні відносини в освітньому процесі.

Проте дошкільнята, продемонстрували сильні сторони в побутових та особистих аспектах повсякденного життя, ігрових та різноманітних аспектах соціалізації, а також у моториці. Дорослі, які беруть участь у розвитку, догляді, навчанні дошкільнят з порушенням мовлення зазначають про гордість за них, тому що помічають, що діти допомагають іншим, здатні поводитись добре без підказок (важливо саме для цієї вікової категорії та нозології дітей) та долають перешкоди [19].

О. Гноєвська, І. Кузьменко [2] рекомендують у роботі з дітьми, які мають порушення мовлення використовувати наступні методи: бесіди, створення ситуацій спрямовані на виховання, ігровий метод, доручення, методи заохочення, схвалення.

Закордонні автори I. Schoon et al. [21] зазначають, що мовленнєві проблеми виникають у дітей у віці 5 років як наслідок несприятливого сімейного мікроклімату. Дослідники S. Tarvainen, S. Stolt, K. Launonen [24] зазначають, що покращення мовлення у дітей відбувається в результаті правильної комунікації з батьками та співпраці спеціалістів з оточуючими людьми,

які безпосередньо займаються вихованням дитини у закладі дошкільної освіти.

Висновки

В процесі дослідження здійснено діагностику фізичної підготовленості, сенсомоторного розвитку, дрібної моторики та зорово-рухової координації дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовленнєвого розвитку. Отримані в процесі дослідження дані свідчать про низький рівень фізичної підготовленості дітей 5-6 років з порушенням мовлення. Встановлено, що більшість дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення мають низький рівень готовності до школи.

Результати дослідження є підґрунтям у виборі засобів, методів та форм організації занять фізичним вихованням з дітьми з порушенням мовлення.

Перспективи подальших досліджень полягають у обґрунтуванні та розробці програми занять, спрямованої на удосконалення фізичної підготовленості дітей 5-6 років з порушенням мовленнєвого розвитку у освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література та джерела

1. Буховець Б., Дишель Г., Романенко С. Передумови побудови програми фізичного виховання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Т. 1. № 39. С. 263–267. doi: 10.24919/2308-4863/39-1-43
2. Гноєвська О. Ю., Кузьменко І. П. Нетрадиційні методи та підходи у вихованні дітей з порушеннями мовлення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2021. № 41. С. 20–26. doi: 10.31392/NPU-nc.series19.2020.41.03
3. Голуб Н. Психологічний тренінг як засіб корекції мовлення у дітей з мовленнєвими порушеннями. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2014. № 3. С. 96–102. doi: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2014.196834>
4. Горбунова Н. В. Ігрова діяльність як засіб розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2012. № 31. С. 44–56.
5. Давиденко О. В., Семененко В. П., Трачук С. В. Основи програмування фізкультурно-оздоровчих занять з дитячим контингентом. 2-ге вид. Київ: ТОВ Видавничий дім АртЕк, 2019. 248 с.
6. Данілавічюте Е., Трофименко Л., Ільяна В. та ін. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології НАПН України, 2022. 847 с.
7. Дошкільна освіта в Україні. *Державна служба статистики України*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/dosh_osvit/arch_dosh_osv.htm (дата звернення: 13.03.2024).
8. Ерьоменко К., Таран О. Дослідження сформованості рухової сфери у дітей із загальним недорозвитком мовлення. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: зб. наук. праць*, м. Переяслав, 2022. С. 151–154.

References

1. Bukhovets, B., Dyshel, G., Romanenko, S. (2021), "Peredumovi pobudovi programi fizichnogo vihovannya ditey doshkilnogo viku z porushenniyami movlennya" [Prerequisites for building a program of physical education for preschool children with speech disorders]. *Humanities science current issues*, Volume 1, Issue 39, pp. 263–267. doi: 10.24919/2308-4863/39-1-43 [in Ukraine].
2. Hnoievaska, O. Y., Kuzmenko, I. P. (2021), "Netraditsiyni metodi ta pidhodu u vihovanni ditey z porushenniyami movlennya" [Non-traditional methods and approaches in education of children with speech disorders]. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanova*, Issue 41, pp. 20–26. doi: 10.31392/NPU-nc.series19.2020.41.03 [in Ukraine].
3. Golub, N. (2014), "Trening yak zasib korektsiyi movlennya u ditey z movlennevimi porushenniyami" [Psychological training as a means of speech correction in children with speech disorders]. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, №3, pp. 96–102. doi: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2014.196834> [in Ukraine].
4. Gorbunova, N. V. (2012), "Igrova diyalnist yak zasib rozvitku zv'yaznogo movlennya starshih doshkilnikiv" [Game activity as a means of developing coherent speech of older preschoolers]. *Theory and methodology of education and upbringing*. Issue 31, pp.44-56. [in Ukraine].
5. Davidenko, O. V., Semenenko, V. P., Trachuk, S. V. (2019), *Osnovi programuvannya fizkulturno-ozdorovchih zanyat z dityachim kontingentom* [Basics of programming physical culture and health classes with a children's contingent]. ТОВ vidavnicхий dim ArtEk, Kyiv. 248 p. [in Ukraine].
6. Danilavichyute, E., Trofimenko, L., V. Ilyana, N., Ribtsun, Yu., Martynyuk, Z., & Griban, G. (2022) *Psiholingvistichni didaktichni tehnologiiyi diagnostiki i podolannya movlennevih porushen u molodshih shkolyariv z tyazhkimi porushenniyami movlennya* [Psycholinguistic didactic technologies for diagnosing and overcoming speech disorders in younger schoolchildren with severe speech disorders]. Institut spetsialnoyi pedagogiki i psihologiyi NAPN, Kyiv. 847 p. [in Ukraine].

9. Канарова О. В., Нікіренкова А. Ю. Органічна патологія нервової системи у дітей дошкільного віку як передумова затримки мовленнєвого розвитку. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Т. 2. № 21. С. 57–60. doi: 10.32843/2663-6085/2019.21.2-12
10. Кольк ван дер Б. Тіло веде лік. Як лишити психотравми в минулому / пер. з англ. А. Цвіри. Харків : Віват, 2023. 624 с.
11. Кошель В. М., Адаменко В. М. До проблеми організації рухової активності дошкільників як необхідної умови формування здоров'я. *Збірник наукових праць Scientia*. 2021. № 4. С. 30–33.
12. Кривошеїна В. О. Фізична підготовленість дошкільнят 5–6 років з порушеннями мовлення. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2018. № 3 (122). С. 63–69.
13. Макарова А. П. Мовленнєво-ігрова діяльність старших дошкільників з порушеннями мовлення як засіб розвитку зв'язного мовлення. *Магістерські студії*. 2023. № 23. С. 249–253.
14. Маханько А., Баранець І. Психолого-педагогічна підтримка дітей з дизартрією в умовах воєнного часу. *Редакційна рада*. 2023. Т. 2. № 22. С. 31–35.
15. Пангелова Н. Є., Круцевич Т. Ю. Нейропсихологічні засади активізації мовлення дітей старшого дошкільного віку при виконанні рухових дій. *Psycholinguistics*. 2019. № 25 (1). С. 232–255. doi: 10.31470/2309-1797-2019-25-1-232-255
16. Козина Ж. та ін. Педагогические, рекреационные и реабилитационные особенности системы физического воспитания в интегральном развитии детей в возрасте 1-5 лет. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 3. С. 84–98.
17. Пахомова Н. Г., Баранець І. В. Напрями корекційної роботи з дітьми із тяжкими порушеннями мовлення в умовах воєнного стану. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2022. № 43. С. 55–63. doi: 10.31392/NPU-nc.series19.2022.43.06
18. Руденко А., Дуднік К. Результати дослідження готовності дітей до школи під час військового стану. *Науковий журнал «Психологічні тревелоги»*. 2023. № 1. С. 147–155. doi: 10.31891/PT-2023-1-15
19. Стіксрад В., Джонсон Н. Самостійна дитина: як навчити дітей упорядковувати власне життя / пер. з англ. Д. Березіної. Харків : Віват, 2023. 464 с.
20. Тертична Н. А. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Книга-плюс, 2018. 352 с.
21. Трофаїла Н. Д. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку в мовленнєво-ігровій діяльності. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 10 (16). С. 771–778. doi: 10.52058/2786-6300-2023-10(16)-771-778
22. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс. Київ : Актуальна освіта, 2013. 108 с.
23. Черніченко Л. А., Лемещук М. А. Особливості впливу воєнних дій в Україні на мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 2 (20). С. 818–827. doi: 10.52058/2786-6300-2024-2(20)-818-827
24. McGregor, K., Ohlmann, N., Eden, N., Arbis-Kelm, T., & Young, A. (2023). Abilities and disabilities among children with developmental language disorder. *language, speech, and hearing services in schools*, 54(3), 927–951.
25. Bardell, T., & Archibald, L. (2020, 17 липня). *Oral language skills and learning disabilities - ld@school*. LD@school. <https://www.ldatschool.ca/oral-language-skills/>
7. Preschool education in Ukraine. *State Statistics Service of Ukraine*. https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/dosh_osvit/arch_dosh_osv.htm [in Ukraine].
8. Eromenko, K., Taran, O. (2022), “Doslidzhennya sformovanosti ruhovoyi sferi u ditey iz zagalnim nedorozvitkom movlennya” [Study of the formation of the motor sphere in children with general underdevelopment of speech]. *Trends and prospects for the development of science and education in the conditions of globalization*, pp. 151–154. [in Ukraine].
9. Kanarova, O. V., Nikirenkova, A. Yu. (2020), “Organichna patologiya nervovoyi sistemi u ditey doshkilnogo viku yak peredumova zatrimki movlennevogo rozvitku” [Organic pathology of the nervous system as a prerequisite for delayed speech development in preschool children]. *Innovative pedagogy*, Volume 2, Issue 21, pp.57-60. doi: 10.32843/2663-6085/2019.21.2-12 [in Ukraine].
10. Kolk van der, B. (2023), *Tilo vede lik. Yak lishiti psihotravmi v minulomy* [The body heals. How to leave psychological trauma in the past]. Vivat, Kyiv. 624 p. [in Ukraine].
11. Koshel, V. M., Adamenko, V. M. (2021), “Do problemi organizatsiyi ruhovoyi aktivnosti doshkilnikov yak neobhidnoyi umovi formuvannya zdorov'ya” [To the problem of organizing the motor activity of preschoolers as a necessary condition for the formation of health]. *Collection of scientific papers Scientia*, Issue 4, pp. 151–154. [in Ukraine].
12. Krivosheina, V. O. (2018), “Fizichna pidgotovlenist doshkilnyat 5–6 rokov z porushennyami movlennya” [Physical training targeted to five-six-year-old preschool children with speech disorders]. *Scientific bulletin of South Ukrainian National pedagogical university named after K. D. Ushynsky*, Issue 3(122), pp. 63–69. [in Ukraine].
13. Makarova, A. P. (2023), “Movlennєvo-igrova diyalnist starshih doshkilnikov z porushennyami movlennya yak zasib rozvitku zv'yaznogo movlennya” [Speech and game activities of older preschoolers with speech disorders as a means of developing coherent speech]. *Master's studies*, Issue 23, pp.249-253. [in Ukraine].
14. Mahanko, A., Baranets, I. (2023), “Psihologo-pedagogichna pidtrimka ditey z dizartrieyu v umovah voennogo chasu” [Psychological and pedagogical support of children with dysarthria in wartime conditions]. *Editorial board*, Volume 2, Issue 22, pp.31-35. [in Ukraine].
15. Panhelova, N., Krutsevych, T. (2019), “Neyropsihologichni zasadi aktivizatsiyi movlennya ditey starshogo doshkilnogo viku pri vikonanni ruhovih diy” [Neuropsychological principles of activating the speech of children of the senior preschool age in the course of motor actions]. *Psycholinguistics*, Issue 25(1), pp.232-255. doi: 10.31470/2309-1797-2019-25-1-232-255 [in Ukraine].
16. Kozina, Zh., Prusik, K., Prusik, E., & Gornor, K. (2011), “Pedagogichni, rekreatsivni ta reabilitatsivni osoblivosti sistemu fizicheskogo vuhovannya v integralnomy rozvitku ditey vikom 1-5 rokov” [Pedagogic, recreation and rehabilitation peculiarities of a system of physical education in integral development of children at the age of 1-5 years]. *Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports*, Issue 3, pp.84-98. [in Ukraine].
17. Pakhomova, N., Baranets, I. (2022), “Napryami korektsiyanoi roboti z ditmi iz tyazhkimi porushennyami movlennya v umovah voennogo stanu” [Directions of corrective work with children with severe speech disorders under the conditions of the state of war]. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanova*, Issue 43, pp.55-63. doi: 10.31392/NPU-nc.series19.2022.43.06 [in Ukraine].
18. Rudenko, A., Dudnik, K. (2023), “Rezultati doslidzhennya gotovnosti ditey do shkoli pid chas viyskovogo stanu” [Results of the study of children's readiness for schoolduring marital status]. *Scientific Journal «Psychology Travelogs»*, Issue 1, pp.147-155. doi: 10.31891/PT-2023-1-15 [in Ukraine].

26. Schoon, I., Parsons, S., Rush, R., & Law, J. (2010). childhood language skills and adult literacy: A 29-year follow-up study. *Pediatrics*, 125(3), 459–466.
27. Fauziddin, M., & Mufarizuddi, M. (2018). Useful of clap hand games for optimalize cogtivite aspects in early childhood education. *jurnal Obsesi*, 2(2), 162–169.
28. Solstrand I. M. Det starter jo ofte med en magesfølelse. URL: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/105248/1/Masteroppgave-Solstrand.pdf> (date of access: 16.02.2024).
29. Tarvainen, S., Stolt, S., & Launonen, K. (2020). Oral language comprehension interventions in 1-8-year-old children with language disorders or difficulties: A systematic scoping review. *Autism & developmental language impairments*, 5, 2396941520946999. <https://doi.org/10.1177/2396941520946999>
30. Tokalak, S., & Yaşa, İ. C. (2023). Gelişimsel Dil Bozukluğu Olan Vakaların Klinik Yönetimi: Nitel Bir Çalışma. *Dil Konuşma ve Yutma Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 219–267. <https://doi.org/10.58563/dkyad-2023.63.1>
19. Stiksrud, V., Dzhonson, N. (2023), *Samostiyna ditina: yak navchiti ditey uporyadkovuvati vlasne zhittya* [An independent child: how to teach children to organize their own lives]. Vivat, Kharkiv, 464 p. [in Ukraine].
20. Tertichna, N. A. (2018), *Vikova psihologiya* [Age psychology]. Knigaplyus, Kyiv. 352 p. [in Ukraine].
21. Trofaiła, N. D. (2023), “Rozvitok movlennya ditey doshkilnogo viku v movlennevo-igroviy diyalnosti” [Speech development of preschool children in speech and play activities]. *Humanities science in modern science*, Issue 10(16), pp.771-778. doi: 10.52058/2786-6300-2023-10(16)-771-778 [in Ukraine].
22. Trofimenko, L. I. (2013), *Korektsiynne navchannya z rozvitku movlennya ditey starshogo doshkilnogo viku iz ZHM* [Remedial training on the development of speech of older preschool children with ZHM]. Aktualna osvita, Kyiv. 108 p. [in Ukraine].
23. Chernichenko, L. A., Lemeshchuk, M. A. (2024), “Osoblivosti vplivu voennih diy v ukrayini na movlenneviy rozvitok ditey doshkilnogo viku” [Features of the influence of military actions in ukraine on speech development of preschool children]. *Humanities science in modern science*, Issue 2(20), pp.818-827. doi: 10.52058/2786-6300-2024-2(20)-818-827 [in Ukraine].
24. McGregor, K., Ohlmann, N., Eden, N., Arbisi-Kelm, T., & Young, A. (2023). Abilities and disabilities among children with developmental language disorder. *language, speech, and hearing services in schools*, 54(3), 927–951.
25. Bardell, T., & Archibald, L. (2020, 17 липня). *Oral language skills and learning disabilities - ld@school*. LD@school. <https://www.ldatschool.ca/oral-language-skills/>
26. Schoon, I., Parsons, S., Rush, R., & Law, J. (2010). childhood language skills and adult literacy: A 29-year follow-up study. *Pediatrics*, 125(3), 459–466.
27. Fauziddin, M., & Mufarizuddi, M. (2018). Useful of clap hand games for optimalize cogtivite aspects in early childhood education. *jurnal Obsesi*, 2(2), 162–169.
28. Solstrand I. M. Det starter jo ofte med en magesfølelse. URL: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/105248/1/Masteroppgave-Solstrand.pdf> (date of access: 16.02.2024).
29. Tarvainen, S., Stolt, S., & Launonen, K. (2020). Oral language comprehension interventions in 1-8-year-old children with language disorders or difficulties: A systematic scoping review. *Autism & developmental language impairments*, 5, 2396941520946999. <https://doi.org/10.1177/2396941520946999>
30. Tokalak, S., & Yaşa, İ. C. (2023). Gelişimsel Dil Bozukluğu Olan Vakaların Klinik Yönetimi: Nitel Bir Çalışma. *Dil Konuşma ve Yutma Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 219–267. <https://doi.org/10.58563/dkyad-2023.63.1>